

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Рибачок Олег Миколайович

УДК [021 + 930.25 + 069]:004(100)"198/201"

**МІЖНАРОДНІ ІНТЕГРОВАНІ ЦИФРОВІ РЕСУРСИ
ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ АРХІВІВ,
БІБЛІОТЕК, МУЗЕЇВ: ЕТАПИ СТВОРЕННЯ, СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
(80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.)**

27.00.02 – документознавство, архівознавство
27 – соціальні комунікації

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ–2018

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, НАН України.

Науковий керівник: академік НАН України,
доктор філософських наук,
Онищенко Олексій Семенович,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, Інститут архівознавства,
головний науковий співробітник

Офіційні опоненти: доктор історичних наук,
член-кореспондент НАН України,
Боряк Геннадій Володимирович,
Інститут історії України НАН України,
заступник директора з наукової роботи,
завідувач відділу спеціальних галузей історичної науки
та електронних інформаційних ресурсів

кандидат історичних наук,
Горєва Вікторія Володимирівна,
Центральний державний архів громадських
об'єднань України,
головний науковий співробітник

Захист відбудеться «17» травня 2018 р. о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.165.01 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3.

Із дисертацією можна ознайомитися в читальному залі бібліотекознавчої літератури Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за адресою: 03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3.

Автореферат розіслано «16» квітня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат наук із соціальних комунікацій

Л. А. Литвинова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний розвиток документознавства характеризується входженням у нову реальність цифрового суспільства і супроводжується створенням інтегрованих документаційних систем цифрового покоління та їхнім представленням у глобальній мережі Інтернет. Ця інтеграція є об'єктивною потребою для подальшого розвитку інформаційного суспільства, вона включає в себе створення ресурсів культурної спадщини, відбувається на засадах поєднання комплексу спеціальних джерелознавчих, археографічних, бібліографічних та інформаційно-технологічних методик, що описують і репрезентують документальні джерела архівів, бібліотек, музеїв (далі АБМ). Основним напрямом процесу створення міжнародних інтегрованих цифрових ресурсів є стандартизація всіх процесів описування (каталогізація), оцифрування, забезпечення збереженості й організації доступу до документної інформації. Впродовж останніх тридцяти років над виробленням спільних організаційних заходів, методології та фінансової підтримки працювали міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури), МРА (ІСА – Міжнародна рада архівів) та ІФЛА (IFLA–Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ), Європейський Союз, уряди провідних країн світу, корпорації та наукові товариства, що забезпечили участь провідних фахівців у широкому обговоренні цієї проблеми на конференціях і семінарах та, відповідно, у створенні взаємопов'язаної стратегії, концепції системи та методичних і технологічних засад інтеграції джерел. Отже, етапи створення ресурсів та стратегії їхнього розвитку – це актуальна тема для сучасного українського документознавства, джерелознавства та історичної науки, які адаптуються до нових реалій розвитку суспільства, вдосконалюють управління процесами створення інтегрованого цифрового ресурсу національної культурної спадщини та його використання. Передовий зарубіжний досвід є важливим для України, яка поки ще не вийшла на міжнародний рівень представництва у світовому співтоваристві і не посіла гідного місця в європейському культурному просторі в питаннях створення загальнонаціонального проекту цифрової документальної спадщини, що зберігається в АБМ.

Тема дисертації в такій постановці питання досі не ставала предметом спеціального дослідження: відсутні праці щодо комплексного аналізу історії формування і стану міжнародних цифрових ресурсів культурної та документальної спадщини, досвіду передових країн, окремі статті носять інформаційний характер і є фрагментарними. Більш детально про це йдеться в першому розділі дисертації.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) «Розвиток електронних інформаційних ресурсів рукописної та книжкової спадщини України» (2013–2015) (номер державної реєстрації 0113U001088).

Мета дослідження полягає у вивченні історії створення міжнародних інтегрованих цифрових ресурсів документальної спадщини, що зберігається в АБМ різних країн і має статус суспільної спадщини.

Для реалізації зазначеної мети дослідження передбачається вирішення таких **завдань**:

встановити стан розробки теми та джерельної бази, методичний апарат дослідження теми;

розглянути діяльність ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій у галузі культури, освіти, науки, розробки питань документальної культурної спадщини та інформаційно-комунікаційних процесів у суспільстві та у формуванні суспільства знань, що супроводжується виникненням цифрової культури;

з'ясувати передумови інтеграції документальних ресурсів у базах даних національних АБМ в контексті формування глобального інформаційного суспільства та суспільства знань;

визначити етапи створення цифрових інтегрованих міжнародних ресурсів документальної спадщини та стратегій провідних бібліотек, надати характеристику кожному етапу, з'ясування хронологічних меж, змісту кожного етапу та його стратегій;

охарактеризувати найбільш потужні європейські інтегровані ресурси документальної спадщини, що створювалися в рамках стратегії ЄС щодо пошуків європейської ідентичності, передусім Європеани, Європейської бібліотеки (TEL), Манускрипторіуму;

встановити концепції і стратегічні напрями, спільне та відмінне у розвитку Європеани і Світової цифрової бібліотеки;

зробити огляд національних стратегій провідних національних бібліотек світу, передусім Бібліотеки Конгресу США, Канади, Австралії та інших західноєвропейських та східних національних бібліотек, розкрити їхню специфіку;

окреслити перспективи України в створенні національного цифрового ресурсу документальної спадщини АБМ та приєднанні до світових ресурсів.

Об'єктом дослідження є міжнародні цифрові інтегровані ресурси документальної спадщини АБМ Європи та світу, що представлені у відкритому доступі в мережі Інтернет.

Предметом дослідження є стратегії, передумови та етапи формування міжнародних і національних інтегрованих цифрових ресурсів документальної спадщини АБМ як важливої складової частини культурної спадщини та джерельного ресурсу історичної науки.

Хронологічні рамки дослідження. Нижня межа – 80-ті роки ХХ ст., на які припав процес започаткування та створення цифрових ресурсів, напрацювання науково-методичних та інформаційно-технологічних підходів у формуванні спільних міжнародних ресурсів, стандартизації наукового опису, збереженості, організації вільного доступу та представлення ресурсів у міжнародній корпоративній мережі. Верхня межа дослідження – 10-ті роки ХХІ ст., коли завдання створення міжнародних цифрових інтегрованих ресурсів було вирішене і почався новий етап інтеграції – об'єднання існуючих баз даних та ресурсів культурної документальної спадщини в глобальному інформаційному та культурному просторі, зокрема в мережі Європеани та СЦБ (Світова цифрова бібліотека)

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові принципи наукових досліджень, зокрема принципи об'єктивності, системності, достовірності, історизму. Системно-структурний, порівняльний методи застосовані для аналізу інтегрованого ресурсу цифрової спадщини як системи документальної спадщини, що складається з багатоаспектних за походженням та проблематикою видів документів, які зберігаються в АБМ як установах національної пам'яті, порівнянні принципів побудови різних міжнародних систем та їх завдань. Проблемно-тематичний метод використано для осмислення основних проблем, вирішення яких розвиває створення цифрових ресурсів, організацію спільної та скооперованої роботи міжнародних організацій. Хронологічний метод дозволив простежити етапи створення ресурсів та розвиток основних стратегій. Інформаційно-комунікаційний та джерелознавчий методи застосовувалися для аналізу широкого кола методичних документів у комунікації міжнародних організацій, проектів, матеріалів, оцінки як джерельної складової ресурсів та тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації вперше:

розкрито джерельну базу, визначено стан розробки теми та комплексний методичний апарат дослідження;

встановлено роль ЮНЕСКО та інших професійних міжнародних наукових організацій у галузі культурної та документальної спадщини в розробці стратегій, концепцій та в методичному забезпеченні уніфікації діяльності для формування інтегрованих ресурсів в глобальній мережі, розробці термінології та поняттєвого апарату;

визначено історичні передумови та три етапи створення ресурсів документальної культурної спадщини й інтеграції в міжнародних цифрових ресурсах у масштабах ЄС та СЦБ на засадах розробки спільних підходів та технологій у галузі розуміння змісту культурної спадщини, структурування та стандартизації в галузі описування, оцифрування, репрезентації, зберігання, надання доступу;

охарактеризовано особливості національних проектів і стратегій передових країн у галузі створення цифрових ресурсів, встановлено склад і зміст національних ресурсів, ув'язаних зі специфікою історичного розвитку країн;

визначено характер інтенсивного розвитку цифрових ресурсів, що формуються в рамках стратегії ЄС, передусім Євроспецифіки, Європейської бібліотеки (TEL), Манускрипторіуму, критеріїв відбирання документів у цілому та пріоритети на сучасному етапі оцифрування документальних колекцій;

з'ясовано, що стратегії формування цифрових джерел виходять з цінності культурної спадщини, необхідності збереження документальної пам'яті народів та постійної підтримки форматів в умовах зміни технологій, удосконалення обміну, забезпечення вільного доступу до інформації суспільного надбання;

доведено, що в усіх державах, які створили ресурси, сьогодні стратегії розвитку пов'язані з підвищенням якості ресурсу та управління ним, прискоренням обміну та вирішенням питання вільного доступу до джерел АБМ як суспільного надбання, пом'якшенням умов авторського права.

Дістали подальшого розвитку:

ідеї щодо перспективи створення національного інтегрованого цифрового документального ресурсу України на засадах створення нової об'єднаної концепції подальшого розвитку методичних засад Державного реєстру національного культурного надбання та цифрового ресурсу Україніки, з урахуванням міжнародних положень та стандартів, пов'язаних з оцифруванням документальної спадщини.

Теоретична значимість полягає у встановленні основних етапів, оцінці стану й стратегії розвитку міжнародних цифрових ресурсів культурної та документальної спадщини, визначенні тенденцій, напрямів і специфічних особливостей цих ресурсів, а також методичних та технологічних засад відбирання, зберігання та організації доступу до інформації. Все це сприяє розвитку теоретичних та практичних засад документознавства. Результати дослідження стимулюватимуть подальший розвиток документознавства в

Україні, дозволять оптимізувати підходи і методи в практиці формування національних цифрових ресурсів культурної спадщини в цілому.

Практичне значення одержаних результатів. Узагальнено досвід формування міжнародних цифрових ресурсів документальної спадщини, що, безумовно, є цінним для практичної діяльності АБМ України та створення національного цифрового ресурсу. Матеріали дослідження використовуються в курсах лекцій із документознавства та архівознавства в профільних вузах. Результати дослідження можуть бути використані під час підготовки наукових праць відповідного профілю.

Особистий внесок здобувача. Усі результати дисертаційного дослідження отримані дисертантом особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки дисертації було представлено на міжнародних наукових конференціях: «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів» (Київ, 8–10 жовтня 2013 р.); «Наукова молодь в умовах розвитку соціокомунікаційної сфери»: IV Міжнародна наукова конференція молодих учених (Київ, 16 травня 2013 р.); «Молодь. Наука. Інновації» : V Міжнародна наукова конференція молодих учених (Київ, 15 травня 2014 р.); «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (Київ, 3–5 жовтня 2017 р.).

Публікації. Головні теоретичні та методичні положення і результати дисертації відображено в 10 наукових публікаціях. Серед них – 6 статей у наукових журналах і збірниках наукових праць, включених у перелік фахових видань МОН України, 4 тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. Три видання зареєстровано в міжнародних бібліометричних базах даних.

Структура та обсяг дисертації визначені її метою, змістом та поставленими дослідницькими завданнями, логікою послідовності викладу матеріалу з окремих комплексів досліджуваних питань. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 242 стор., основний текст – 186 стор. (9,0 авт. арк.), список використаних джерел – 336 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, окреслено його мету і завдання, визначено об'єкт і предмет, наведено дані про зв'язок роботи з науковими темами, розкрито методи дослідження, наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, подано відомості про апробацію результатів дисертації.

У першому розділі засвідчено, що досвід у галузі створення міжнародних цифрових ресурсів культурної спадщини та її складової частини – документальної спадщини описувався в працях зарубіжних та українських дослідників до значної міри фрагментарно.

Комплексність теми визначила й характер історіографії питання. Зокрема, в галузі визначення понять «культура» та «культурна спадщина», правових засад поняттєвого апарату, охорони культурної спадщини працювали В. І. Акуленко, Ю. Д. Древаль, Т.Г. Каткова, О. Р. Копієвська, С. І. Кот, С. Ю. Кузьменков, В. В. Литовченко, І. Ю. Слюсаренко, Г. М. Шаповалова, Ю.С. Шемшученко та інші. Роль АБМ як національних інституцій, а також інформатизацію та інтегровані підходи в їхній діяльності висвітлювали Г. В. Боряк, Л. А. Дубровіна, Г. І. Ковальчук, І. О. Коханова, С.Г. Кулешов, К. Т. Селіверстова, С.А. Чукут, О. С. Онищенко, Н. М. Христова, С. О. Шемаєв, А. М. Сукало, А. А. Кисельова, І. С. Корчемна та інші. Значний внесок у дослідження інформаційних технологій та науково-практичних засад створення інтегрованого цифрового ресурсу належить К. В. Лобузіній та І. В. Лобузину, О. В. Волохіну, О. Ю. Мар'їній; огляди та інформаційні повідомлення створені І. В. Ящишиною, Л. І. Федуловою та Г. О. Андрощуком, С. Г. Клочок. Огляди та дослідження світових і національних проектів цифрового документального ресурсу провідних країн та етапи розвитку бібліотек світу виконували Н. С. Редькіна, С. В. Пушкова, Н. В. Стрішенець, П. Ф. Стоян, В. В. Левченко, Л. В. Коновал, Т. О. Ярошенко та інші.

Серед зарубіжних дослідників слід назвати теоретика і практика створення керівних принципів культурної спадщини R. Edmondson, а також матеріали дискусій між архівістами і бібліотекарями стосовно можливостей інтеграції, зокрема R. Hedegaard, J. Howard, B. Lance, P. F. Marty, T. Soleau, H. Robinson, R. VanderBerg, D. Wythe, A. Yarrow, B. Clubband J.-L. Draper та ін.

Стратегії розвитку національних бібліотек і досвід створення цифрових ресурсів розкривалися у працях таких учених як: J. H. Billington, A.M. Ciocoiu, L. Burnard Lou, J. Cummings James, M. Driscoll., S. Rahtz, A. Knoll, G. Lamolinara, V. Petras та ін.

Однак у запропонованій у дисертації постановці питання цифрові світові ресурси документальної спадщини розглядаються вперше.

Методологічні засади базуються на загальнонаукових методах та методах історичного дослідження.

Джерельна база дослідження складається з декількох комплексів, що в сукупності дозволяють отримати вірогідні висновки. Основними стали офіційні документи ЮНЕСКО та ЄС щодо цифрової культури і культурної спадщини світу та Європи; концепції, стратегії, проекти, технології створення та стандартизації цифрових ресурсів, розміщені на порталах і сайтах міжнародних

організацій, національних бібліотек світу; міжнародні проекти цифрових ресурсів та стратегії формування національних інтегрованих ресурсів провідних західних та східних країн світу. Основним джерелом є ресурси Європеани, Європейської бібліотеки (TEL), цифрової бібліотеки Манускрипторіум, СЦБ. Коротко розглянуто законодавчі засади щодо поняття та простору культурної спадщини та стану створення цифрових ресурсів документальної спадщини в Україні.

У другому розділі розкрита особлива координаційна роль та нормотворча діяльність ЮНЕСКО і законодавство України.

Увага до культурної спадщини була активізована значною діяльністю ЮНЕСКО щодо визначення змісту культурної спадщини як непересічної цінності людства в стратегії миру та культурної взаємодії, ідеї якої розвивалися ЮНЕСКО, починаючи від Гаазької конференції в квітні–травні 1954 р., де була прийнята Конвенція ЮНЕСКО про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, продовжуючи прийняттям Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини (1972), декількома конвенціями та хартіями (1964, 1968, 1970, 1986, 1989 тощо), низкою декларацій в галузі культурної спадщини та її захисту.

Помітним рубежем, з якого починається особлива увага до створення баз даних культурної спадщини, стала Декларація *Всесвітньої конференції з політики в сфері культури в Мехіко (1982)* та визнання 41-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН в грудні 1986 р. Всесвітнього десятиліття розвитку культури (1988–1997) з особливою акцентацією на необхідності створення ресурсів культурної спадщини.

Цей процес започаткований програмою реєстрації документальної спадщини «Пам'ять світу» (1992), яка стала основним поштовхом і методологічним підґрунтям подальшого розвитку цифрових світових проектів, в яких ЮНЕСКО брала активну участь. ЮНЕСКО визначила національні бібліотеки основними інтеграторами різномірної за видами та спільної за змістом документальної спадщини АБМ, оскільки бібліотеки зберігають усі види документів та мають значний досвід у стандартизації технологій, який можна поширити на інші установи.

Аналіз документів показав, що такі терміни, як «культурні цінності», «культурна спадщина», «культурне надбання», «пам'ятка культури», в рамках міжнародного права та в професійному спілкуванні фактично не розмежовані та використовуються як синоніми, хоча правознавцями перевага закономірно віддається поняттю «культурні цінності», що є ширшим за поняття спадщини і включає також сучасні твори культури, на які поширюються права інтелектуальної (творчої) власності.

Разом з тим, практика національних законодавств передбачає оперувати поняттям «культурна спадщина», оскільки вона, будучи часткою культурних цінностей, є національним надбанням держави. Документальна спадщина є часткою «задокументованої» культурної спадщини. «Пам'ятка культури» – термін з більш широким значенням, що виокремлює найцінніше в матеріальній та духовній культурі. В системі документальної спадщини пам'ятка культури визначається як «унікальний архівний документ», «документальна пам'ятка», «книжкова пам'ятка». Цифрова ера породила нові терміни – «цифрова спадщина» та «цифровий документ» для електронних джерел, які існують в електронному вигляді, переважно для тих, що не мають паперових аналогів.

Історико-культурна спадщина АБМ, як правило, є, згідно з правовими нормами, «суспільним надбанням», що не підпадає під авторські права (майже 90 %), та історичними джерелами, які мають бути у відкритому доступі для розвитку культури, науки, освіти. Це спрощує процедуру формування значних масивів цифрового ресурсу. Збереженість, обмін та відкритий доступ до культурної спадщини – в цьому полягає глобальна стратегія створення міжнародних цифрових інтегрованих ресурсів. Водночас такі ресурси надають нової якості джерельній базі історичних досліджень.

У третьому розділі розглядаються міжнародні ресурси. Найбільш потужний цифровий ресурс належить ЄС, який розгорнув цифрові проекти культурної спадщини, коли після перших років виконання науково-технічних проектів ЄС (від 2000 до 2005 р.) прийшло розуміння того, що культура є не лише духовним, але й економічним фактором *на світовому ринку культурної продукції*, – тоді й виникла індустрія культури.

Перший етап розвитку цифрових стратегій ЄС – 2001– 2010 рр. – пов'язаний з розробкою ЄС стратегії науково-технічного розвитку Європи на перші десять років, розглянутої на засіданні ЄК в 2000 р. в Лісабоні (Лісабонська стратегія). В цей період у світі визначаються принципи культурної політики (2001–2005) та у відповідності до ініціатив ЮНЕСКО, Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та Міжнародної Ради архівів оформлюються різні національні та наукові ресурси історико-культурної спадщини, а також міжнародні інтегровані бібліотеки, зокрема *Європейська бібліотека* (TEL, 2004), *Манускрипторіум* (2002), *Світова цифрова бібліотека* (2006) (ЮНЕСКО) і Бібліотека Конгресу США. Також тоді активно створюються наукові ресурси університетів, наукових установ, національних АБМ. Відбувається узгодження концепцій, форматів започаткування міжнародних ресурсів, стандартів, програмного забезпечення, виникають різні ініціативи та проекти, що фінансуються ЄС, спрямовані на узгодження програмного забезпечення, що вже існувало, та нових технологій цифрового

суспільства. Найбільш важливими питаннями оцифрування фондів бібліотек визначено: змістове наповнення ресурсу; вирішення питання вільного доступу до ресурсів з урахуванням проблеми авторського та інтелектуального права, цифрове збереження контенту. У 2008 р. приймається рішення стосовно започаткування Фонду Європейської цифрової бібліотеки – *Європеани*.

Другий етап розвитку стратегій ЄС на 2011–2020 рр. полягає в реалізації ідеї *Європеани* як головного агрегатора європейської цифрової документальної спадщини під егідою ЄС і в розробці Рекомендацій ЄК з питань мереж зв'язку, контенту і технологій з оцифрування, он-лайнового доступу до культурних цінностей і збереження цифрової спадщини. Над цим працювала Група експертів держав-членів ЄС з оцифрування і збереження цифрового контенту. Вона стала органічною складовою частиною і ключовим елементом концепції Єдиного інформаційного простору ЄС на засадах розподіленого ресурсу. До Групи експертів фактично з 1 січня 2017 р. ввійшли Європейська бібліотека (TEL) та Манускрипторіум (останній формує спеціальні колекції давніх рукописних книг, інкунабул, картографічних джерел та інших рідкісних документів періоду Середньовіччя – як європейського, так і неєвропейського походження).

Світова цифрова бібліотека, створена згідно з ініціативою Бібліотеки Конгресу США та ЮНЕСКО, сконцентрувала увагу на унікальних документах культури людства, на виробленні ґрунтовних критеріїв відбору пам'яток, напрацюванні механізмів сумісності ресурсів з Європеаною, обговоренні питань щодо стратегії розвитку.

Основне орієнтування Європеани та СЦБ сьогодні спрямоване на підвищення якості ресурсу, розширення права вільного доступу та прискорення обміну ресурсами; пріоритетним завданням оцифрування визначається переведення в цифровий формат матеріалів, надрукованих в Європі або європейськими мовами до 1700 року.

Очевидно, що й нині Європа зберігає місце визнаного міжнародного лідера в галузі формування міжнародного цифрового контенту культурних ресурсів. Реалізація проектів у галузі історико-культурної спадщини спирається на об'єднання зусиль різних країн і культурних установ з оцифрування фондів, поліпшення транскордонної доступності оцифрованих загальнодоступних матеріалів, а також умов довгострокового збереження цифрового культурного матеріалу і веб-контенту для майбутніх поколінь.

У четвертому розділі розкриваються національні проекти різних країн, які беруть участь у розробці міжнародних ресурсів, мають світове значення і успішно поєднують свої національні програми оцифрування історико-культурної спадщини з включенням її в світові ресурси різних профілів. Основна тенденція світових підходів до формування та управління

національними цифровими ресурсами складається з поваги до культурної спадщини всіх народів та створення найповнішого цифрового контенту спадщини своєї держави як шляхом оцифрування власної документальної спадщини, так і повного ресурсу джерел, *що існують поза межами держави*. Різні країни відрізняються при цьому різними підходами, спрямованими на досягнення спільної мети.

Удосконалюючи свої стратегії, Бібліотека Конгресу США відіграє передову роль у розвитку бібліотечних ресурсів у сучасному глобальному інформаційному суспільстві. Закладена в 1995 р. ідея створення ресурсу національного та світового значення, що передбачала спільні підходи та бібліотечно-інформаційні технології як США, так й інших країн, успішно реалізована. Також напрацьований досвід організації доступу до міжкультурних, мультимедійних, мультилінгвістичних та інших документів Бібліотеки, важливих для обговорення національної політики та загального творчого розвитку людства. Бібліотека Конгресу США бере активну участь у розробці низки міжнародних стандартів, створює Національну електронну бібліотеку, основою якої є програма *Пам'ять Америки*. Її ініціатива проявляється й у фундації СЦБ.

Національною бібліотекою та архівом Канади розвивається проект *«Канадіана–надійний цифровий репозиторій»*, фінансування якого взяв на себе уряд і який передбачає інтеграцію всіх цифрових ресурсів, що мають відношення до збереження документальної спадщини Канади, формування цифрових колекцій, передусім генеалогічної та колекції культури аборигенів.

Цифрові ресурси культурної інформації на сайті Національної бібліотеки Австралії створені під патронатом Ради австралійських державних бібліотек і повинні об'єднати в єдиному просторі матеріали з історії формування австралійської нації. США, Великобританія, Канада і Австралія заявили про завершення в цілому проектів оцифрування фондів, і надалі – відбуватиметься лише нове поповнення матеріалів. Усі передові країни брали активну участь у розробці єдиних або сумісних стандартів бібліотечної та архівної справи.

Процеси глобалізації характеризуються тенденцією до розширення культурного простору, і тому розширюється ареал функцій бібліотек, їхня взаємодія та співпраця з різних питань. Провідне значення в цьому процесі мають національні бібліотеки країн, що взяли на себе формування загальнонаціонального та світового ресурсу.

Формування національних цифрових ресурсів документальної спадщини в західноєвропейських та східних країнах характеризується національними культурними тенденціями кожної країни і, як правило, покладається на головні національні бібліотеки із залученням національних архівів та музеїв. Сьогодні цей процес відзначений помітними здобутками і фінансується як державою, так

і добродійними організаціями. Першочерговість оцифрування спрямована на документальні унікальні бібліотечні, архівні та музейні колекції; вона враховує систему критеріїв, відображає історичний розвиток держави в світовій культурі. Особливістю формування інтегрованих цифрових ресурсів культури в різних країнах є сумісність або спільність платформ і міжнародних стандартів, що забезпечують опрацювання, зберігання, обмін та вільний доступ до цифрового ресурсу як у загальнонаціональному, так і в світовому масштабі. Ці проекти та ресурси створюються на корпоративних засадах бібліотек, архівів, музеїв – державних, громадських та приватних, розкривають склад і зміст різновидових документів.

Стратегія провідних національних бібліотек полягає у визначенні пріоритетом своєї діяльності збирання всієї національної спадщини з усього світу, що сьогодні є привабливим для України. Наша держава може стати центром інтеграції національного цифрового ресурсу для всіх українців, які мешкають як в Україні, так і поза її межами.

В Україні цей процес лише почалося. Прийняття Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ в 2016 р. відкриває можливості для прискорення цього процесу та створення загальнонаціонального цифрового ресурсу України за умов корпоративного проекту та взаємодії всіх наукових АБМ на засадах розподіленого ресурсу та впровадження єдиних або сумісних технологій і стандартів, які вже частково існують, визначення головного агрегатора інформації. Таким агрегатором може стати велика національна бібліотека, як це було впроваджено в проектах ЮНЕСКО, Для цього можна використати напрацювання Державного реєстру національного культурного надбання України та розвивати інтегрований національний цифровий ресурс, що сьогодні фрагментарно оприлюднений на сайтах різних установ. Обов'язковою умовою для успіху Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ є відповідне фінансування цієї роботи безпосередньо в АБМ, фондах наукових та культурних установ. Ці заходи прискорять просування України до спільного європейського інформаційно-культурного простору, отож мають стати пріоритетними для нашої держави.

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

У дисертації встановлено етапи створення та стратегії розвитку сучасних міжнародних цифрових електронних ресурсів документальної спадщини на засадах корпоративної інтеграції різновидових документів, що зберігаються в архівах, бібліотеках, музеях, зокрема Європейської цифрової бібліотеки

(Європеана), Світової цифрової бібліотеки, «Пам'ять світу», Манускрипторіум, а також інших ресурсів національного та міжнародного рівня, що створюються в Європі, Америці та Австралії.

Вивчення досліджень попередників показало, що процес створення інтегрованих цифрових ресурсів культурної спадщини міжнародного характеру комплексно не вивчався в такій постановці питання, яка задекларована в нашій дисертації.

ЮНЕСКО своєю багатогранною діяльністю сформувала міжнародну правову основу та впровадила міжнародні принципи культурної політики (культурної ідентичності та культурного розмаїття), відпрацювала їхню терміносистему, організувала велику роботу зі створення цифрових ресурсів, стандартизації технологій описування, зберігання, обміну та доступу до джерел культурної спадщини. Вона провела велику роботу щодо вироблення спільних концепцій розвитку поняттєвого апарату культури та культурної спадщини

У 1980-х роках склалися передумови до інтеграції документальних ресурсів у базах даних національних АБМ, що почали розвиватися завдяки новим інформаційним технологіям та становленню глобальної мережі Інтернет. Тоді також виникають різні види програмного забезпечення та відбуваються перші спроби уніфікації описування та каталогізації джерел, створюються національні проекти баз даних тощо.

Але національна стандартизація мала великі недоліки в справі обміну та доступу до джерел між різними країнами. Розуміння потреби спільних дій в цьому напрямі починається з прийняття Декларації Всесвітньої конференції з політики в сфері культури в Мехіко (1982) і завершується глобальним проектом реєстрації культурної спадщини, наданої міжнародним проектом «Пам'ять світу» (1992 р.), яким передбачалося розвивати зусилля міжнародної спільноти щодо уніфікації електронних форм збереження, обміну та доступу до спадщини АБМ. У цей період ЮНЕСКО визначила національні бібліотеки основними інтеграторами різномірної за видами та спільної за змістом документальної спадщини АБМ, оскільки вони мали всі види документальних джерел та досягли значного прогресу в процесах інформатизації, що дозволило будувати модельні об'єкти.

Перший етап створення та стратегії розвитку сучасних міжнародних цифрових електронних ресурсів документальної спадщини відкриває програма ЮНЕСКО «Пам'ять світу» (1992), спрямована на розвиток інтегрованих цифрових ресурсів документальної спадщини, результатом якої стало створення перших національних цифрових бібліотек. Лідерами цього процесу стали США, Канада та Австралія, які його розпочали, оголосивши політику мультикультуралізму. За ними йдуть Велика Британія, Японія, Чехія, Фінляндія тощо. Формально цей період продовжується до кінця 1990-х років –

початку XXI ст., з процесом накопичення досвіду підготовки національних та відомчих цифрових ресурсів документальної спадщини.

Утворення Європейського Союзу та розробка його стратегій у галузі культури відіграли значну роль у формуванні інтегрованих ресурсів в Європі. Організаційні засади з питань координації діяльності розгорталися в декількох напрямках, потребували врахування національних стратегій, залучення великої кількості професійних фахівців різних країн, що об'єднувалися в комітети, робочі групи, спільно фінансувалися Європейським Комітетом за допомогою таких міжнародних організацій, як ЮНЕСКО, МРА та ІФЛА, а також через фінансування країн, що брали участь у цих процесах, коштів урядів та меценатів (за останні 10 років загальний обсяг фінансування досяг обсягу в близько 100 млрд. євро). У цей період виникає усвідомлення необхідності визначення принципів європейської культурної ідентичності та значення соціальної компоненти для розвитку науки, суспільства та формування європейської колективної пам'яті. Виникла потреба у виробленні спільної політики оцифрування щодо АБМ як установ пам'яті та концентрацію уваги на історико-культурній спадщині в цілому та документальній зокрема. Проект реалізовувався в рамках розробки ЄС стратегії науково-технічного розвитку Європи від 2000 до 2020 року. У ньому взяли участь як національні, так і міжнародні організації.

Тому *другий етап* пов'язаний з лідерством Європи, яка вийшла на новий концептуальний рівень у створенні інтегрованого міжнародного ресурсу, пов'язаного з прийняттям та розвитком стратегії науково-технічного розвитку Європи на перші десять років – від 2000 до 2010 року та особливим місцем у ньому цифрових стратегій ЄС, що було розглянуто на засіданні ЄК в 2000 р. в Лісабоні. У 2003 р. приймається основоположний документ «Хартія про збереженість цифрової спадщини», прийнятий на XXXII Генеральній конференції ЮНЕСКО (2003), де був оголошений перехід від документів на аналогових носіях до цифрових, а також рекомендувалося опрацювати відповідну законодавчу базу для започаткування проекту Електронної Європи (eEurope). У Хартії виголошувалася світова стратегія створення цифрового ресурсу культурної спадщини в умовах виникнення нової реальності – цифрової спадщини, що не має аналогів у традиційних джерелах, та було розроблено рекомендації і шляхи *об'єднання зусиль з метою визначення завдань та розробки політики і проектів, спрямованих на збереження цифрової спадщини.*

Тоді ж оформлюються інтегровані міжнародні цифрові ресурси історико-культурної спадщини, зокрема Європейська бібліотека (TEL) (2004), Манускрипторіум (2002), за ініціативою Бібліотеки Конгресу США створюється Світова цифрова бібліотека – СЦБ (2006), формуються цифрові

ресурси університетів, наукових установ, АБМ, започатковується Європеана (2008). Особливо слід відзначити Манускрипторіум як спеціалізований інтегрований ресурс рукописів та стародруків, спрямований на обслуговування розвитку історичної науки, що співпрацює з науковими співтовариствами.

Стратегічний напрям створення цифрових ресурсів АБМ на цьому етапі передбачає розробку концептуальних моделей щодо відбирання та експертизи документальної спадщини, вироблення стандартів змісту, правил наукового описування та каталогізації, стандартів описових метаданих, комунікативних форматів, стандартів структурних та адміністративних метаданих, стандартів обміну даними тощо. Усе це було передбачено в інтегрованому проекті Європейської цифрової бібліотеки – *Європеани* (2008).

Третій етап пов'язаний із набуттям *Європеаною* статусу головної європейської цифрової бібліотеки та загальноєвропейського інтегратора цифрових культурних матеріалів, а СЦБ – статусу інтегратора світових документальних пам'яток. Цей етап починається з Рекомендацій ЄК з питань мереж зв'язку, контенту і технологій з оцифрування (2011), он-лайнного доступу до культурних цінностей і збереження цифрової спадщини в рамках європейської стратегії до 2020 р., а також з діяльності Групи експертів держав-членів ЄС з оцифрування і збереження цифрового контенту та створення *Європеани*. Вона стала органічною складовою частиною і ключовим елементом у концепції Єдиного інформаційного простору ЄС, агрегатором основного історико-культурного ресурсу Європи та багатьох культурних ресурсів європейських країн. До її складу фактично з 1 січня 2017 р. увійшла Європейська бібліотека (TEL) та приєднався Манускрипторіум. Тим самим завершився етап повної інтеграції цифрової документальної культурної спадщини європейських країн, а також відбулася розробка сумісних програм та дій із СЦБ.

Стратегія *Європеани* полягає в оцифруванні та збереженні культурної пам'яті Європи, яка включає в себе документальні джерела – твори друку (книги, журнали і газети), фотографії, архівні документи, музейні предмети, а також аудіовізуальні матеріали, пам'ятники і археологічні об'єкти тощо.

Створення *Європеани* пройшло декілька етапів, які супроводжувалися розвитком організаційного контенту, формуванням стратегії ЄС щодо його створення, відпрацюванням єдиних концептуальних та технологічних засад інтегрованого електронного європейського простору культурної спадщини, що зберігається як в АБМ, так і в інших установах культури європейських країн. Цей проект розвивається в межах загальної стратегії інноваційного економічного та соціального розвитку ЄС та фінансується, до значної міри, урядами європейських держав. ЄС рекомендує своїм державам-членам сприяти

постачанню до Європеани всіх матеріалів, оцифрованих за державний кошт, що має забезпечити однакове представлення матеріалів культурних установ.

Основна стратегія Європеани та Світової цифрової бібліотеки на найближчу перспективу спрямована на підвищення якості ресурсу, вільного доступу та прискореного обміну ресурсами, співпраці з партнерами та популяризації своїх веб-порталів. Пріоритетними завданнями оцифрування визначено необхідність переведення в цифровий формат документів, написаних або надрукованих в Європі або європейськими мовами до 1700 р. як унікальних і особливо цінних для збереження європейської історії та культури пам'яток. Для Світової цифрової бібліотеки – агрегація цифрових ресурсів документальних пам'яток світового рівня, що зберігаються в різних країнах.

Європеана та СЦБ доповнюють одна іншу, хоча й мають певні відмінності. Принципи організації ресурсу є сумісними, проте стратегії – різними – Європеана надає партнерам більше можливостей у відбиранні документів і орієнтується на європейську культуру з її різноманітним представленням, з акцентом на європейське походження. Ресурс Європеани є розподіленим. У СЦБ вимагають більш суворих критеріїв для визначення пам'ятки світового рівня, а також надають бібліотекам більших пільг стосовно авторських прав, зокрема у визнанні суспільним надбанням документів з невизначеним або незаявленим авторством. Ресурс СЦБ є централізованим.

Стратегії створення національних цифрових ресурсів документальної спадщини як у США, Канаді, Австралії, так і в західноєвропейських та східних країнах характеризуються національними культурними тенденціями кожної країни і, як правило, покладаються на головні національні бібліотеки за участю національних архівів та музеїв. Сьогодні цей процес відзначений помітними здобутками і фінансується як державою, так і добродійними організаціями. Першочерговість оцифрування враховує систему критеріїв цінності джерел, але також враховує історичний розвиток держави в світовій культурі. Враховано сумісність міжнародних технологій та стандартів, щодо опрацювання, зберігання, обміну та вільного доступу до цифрового ресурсу, він створюється на корпоративних засадах бібліотек, архівів, музеїв.

В Україні загальнонаціональний проект оцифрування спадщини лише розпочався, хоча Державний реєстр національного культурного надбання був прийнятий ще в 1992 р., але досі остаточно офіційно не оформлений. Прийняття Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ в 2016 р. відкриває можливості для прискорення цього процесу. Привабливою є ідея рукописної, архівної та друкованої Україніки, що сьогодні може реалізуватися як інтегрований цифровий ресурс документальної спадщини як в Україні, так і поза її межами. Розробка світовою спільнотою

наукових, організаційних та програмно-технологічних стандартів, урегулювання всіх аспектів технологій дозволяють АБМ відразу влитися в світові цифрові проекти, про що свідчить перший досвід українських наукових установ та закладів. Цей процес потребує значних організаційних зусиль та відповідного фінансування з різних джерел, передусім з боку уряду, розгортання освітніх програм навчання фахівців, засвоєння напрацьованих стандартів, методик, встановлення зв'язків, аналізу наявного контенту пам'яток культури в АБМ тощо. Рух України до європейського культурного простору має стати одним з пріоритетних вітчизняних концептів.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Праці у фахових виданнях, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Рибачок О. М. Європейський досвід формування електронних ресурсів історико-культурної спадщини / Олег Миколайович Рибачок // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2016. – Вип. 20. – С. 478–487.
2. Рибачок О. М. Стратегія Бібліотеки Конгресу США в галузі створення Національної цифрової бібліотеки / Олег Миколайович Рибачок // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2016. – № 4. – С. 44–50. Збірник зареєстровано в міжнародних науково-метричних системах: Google Scholar; Research Bible, Polish Scholarly Bibliography, BASE, Російський індекс наукового цитування (РІНЦ)
3. Рибачок О. М. Європейська цифрова бібліотека (Європеана): створення та пріоритети розвитку (2000–2020) / Олег Миколайович Рибачок // Бібліотечний вісник. – № 1. – 2017. – С. 8–16.
4. Рибачок О. М. Мультикультурні цифрові ресурси США, Канади та Австралії / Олег Миколайович Рибачок // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2017. – Вип. 46 – С. 196–208.
5. Рибачок О. М. Документальна спадщина як складова культурних цінностей і культурної спадщини / Олег Миколайович Рибачок // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2017. – № 2. – С. 81–91. Збірник зареєстровано в міжнародних науково-метричних системах: Google Scholar; Research Bible, Polish Scholarly Bibliography, BASE, Російський індекс наукового цитування (РІНЦ)
6. Рибачок О. М. Діяльність ЮНЕСКО в галузі розвитку міжнародних проектів цифрової документальної спадщини // “Гілея: науковий вісник”: Збірник наукових праць. К., 2017. – Випуск 126 – С.136–141. Збірник входить до міжнародних баз: Google Scholar; Index Copernicus (Польща); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); РІНЦ (Росія), Info Base Index (Індія).

7. Рибачок О. М. Євроінтеграційні тенденції електронних ресурсів бібліотек, архівів та музеїв в інформаційну епоху та перспективи України / Олег Миколайович Рибачок // Наукова молодь в умовах розвитку соціокомунікаційної сфери : збірник матеріалів IV Міжнародної наукової конференції молодих учених (Київ, 16 травня 2013р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – С. 35–38.

8. Рибачок О. М. Інтеграційні проекти бібліотечних та архівних ресурсів: європейські програми, українські здобутки / Олег Миколайович Рибачок // Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів : матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 8–10 жовтня 2013 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів-членів МААН. – К., 2013. – С. 35–36.

9. Рибачок О. М. Архів ЮНЕСКО: специфіка формування, склад та розвиток / Олег Миколайович Рибачок // Сучасні інформаційні технології в бібліотечній справі : збірник матеріалів V Міжнародної наукової конференції молодих учених (Київ, 15 травня 2014 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – С. 110–112.

10. Рибачок О. М. Документальна спадщина як складова культурних цінностей і культурної спадщини / Олег Миколайович Рибачок // Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек» (Київ, 3–5 жовтня 2017 р.) / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2017. [Електронний ресурс]. URL:<http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1202>

АНОТАЦІЯ

Рибачок О. М. Міжнародні інтегровані цифрові ресурси документальної спадщини архівів, бібліотек, музеїв: етапи створення, стратегії розвитку (80-ті роки ХХ – 10-ті роки ХХІ ст.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) зі спеціальності 27.00.02 «Документознавство, архівознавство». – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київ, 2018.

Розкривається історія, стратегії, передумови та етапи формування міжнародних цифрових інтегрованих ресурсів документальної спадщини, зокрема Європейської бібліотеки (TEL) (2004), Манускрипторіуму (2002), Світової цифрової бібліотеки (2006), Європеани (2008).

Встановлено значення діяльності ЮНЕСКО в сфері культурної спадщини та міжнародному законодавстві, її внесок у становлення та розвиток інформаційного суспільства та суспільства знань, методичних та інформаційно-технологічних засад створення інтегрованих цифрових ресурсів документальної спадщини.

Значна увага надається Європеані як складовій частині електронного європейського простору культурної спадщини в контексті стратегії інноваційного економічного та соціального розвитку Європейського Союзу, що передбачає пошуки європейської культурної ідентичності. Розкриваються основні особливості національних проектів та стратегій як європейських країн, так і США, Канади, Австралії, Ізраїлю, Японії тощо, спрямовані на збереженість документальної спадщини та вільний доступ до неї всіх верств населення.

Установлено три етапи формування інтегрованих цифрових ресурсів спадщини, які пов'язуються з тенденціями розвитку суспільства в напрямі напрацювання глобального інформаційного суспільства та суспільства знань.

В Україні цифровий ресурс документальної спадщини створюється фрагментарно. Прийняття Міністерством культури України Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ в 2016 р. відкрило реальні можливості прискорити цей процес.

Ключові слова: ЮНЕСКО, культурна спадщина, цифрові інтегровані ресурси документальної спадщини, Європейська цифрова бібліотека (Європеана), Європейська бібліотека (TEL), цифрова бібліотека Манускрипторіум, Світова цифрова бібліотека, культурне надбання, національна цифрова бібліотека, цифрова колекція архіву, бібліотеки, музею.

АННОТАЦІЯ

Рыбачок О. Н. Международные интегрированные цифровые ресурсы документального наследия архивов, библиотек, музеев: этапы создания, стратегии развития (80-е годы XX – 10-е годы XXI в.). – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук (доктора философии) по специальности 27.00.02 «Документоведение, архивоведение». – Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского, Киев, 2018.

Раскрывается история, стратегии, предпосылки и этапы формирования международных цифровых интегрированных ресурсов документального наследия, хранящегося в архивах, библиотеках, музеях. Установлено значение деятельности ЮНЕСКО в сфере культурного наследия и международном законодательстве, ее вклад в становление и развитие информационного общества и общества знаний, методических и информационно-технологических основ интеграции цифровых ресурсов документального наследия.

Значительное внимание уделяется Европе как важной составляющей электронного европейского пространства культурного наследия в контексте стратегии инновационного экономического и социального развития Европейского Союза, которая предусматривала поиски европейской культурной идентичности. Раскрываются основные особенности национальных проектов и стратегий как европейских стран, так и США, Канады, Австралии, Израиля, Японии, направленные на сохранность, хранение, обмен ресурсами документального наследия и свободный доступ всех слоев населения к информации и цифровым копиям.

Установлены этапы формирования интегрированных цифровых ресурсов, которые определялись тенденциями развития общества в направлении построения глобального информационного общества и общества знаний. В 1980-х годах сложились предпосылки для интеграции документальных ресурсов в базах данных, развивавшиеся благодаря новым информационным технологиям и созданию глобальной сети Интернет, возникают различные виды программного обеспечения, появляются первые попытки унификации описания и каталогизации источников, создаются национальные проекты баз данных.

Первый этап открывает программа ЮНЕСКО «Память мира» (1992), создаются первые национальные цифровые библиотеки, в частности в США, Канаде, Австралии, которые объявили политику мультикультурализма. Был накоплен опыт подготовки цифровых ресурсов документального наследия. В этот период в Европе возникает желание поиска европейской культурной идентичности и осознание необходимости определения роли и значения социального компонента, развития науки для экономики, общества и формирования европейской коллективной памяти. Процессы глобализации и интеграционные тенденции в области создания цифрового ресурса культурного наследия породили необходимость выработки общей политики оцифровки.

Второй этап характеризуется ориентированием ЕС на развитие лидерства Европы, которая вышла на новый концептуальный уровень в создании интегрированного международного ресурса, связанного с принятием и развитием стратегии научно-технического развития Европы на первые десять лет – с 2000 по 2010 г., и места в нем цифровых стратегий ЕС

(Лиссабонская стратегия) и «Хартии о сохранности цифрового наследия», создается проект ЕС Электронной Европы (eEurope). В этот период появляются интегрированные международные цифровые ресурсы историко-культурного наследия, в частности Европейская библиотека (TEL) (2004), Манускрипториум (2002), по инициативе Библиотеки Конгресса США создается Мировая цифровая библиотека (2006), формируются цифровые ресурсы документального наследия университетов, научных учреждений, архивов, библиотек, музеев. Начинается формирование Европейской цифровой библиотеки - Европеаны (2008).

Третий этап связан с функционированием Европеаны, окончательно решается вопрос о совместных основах формирования и обмена ресурсом и развитием стратегии ЕС до 2020 г., ее признанием главной европейской цифровой библиотекой и общеевропейским интегратором цифровых культурных материалов. К ней присоединились другие национальные и международные европейские проекты. Разработаны основы сосуществования Европеаны и Мировой цифровой библиотеки.

Европеана ориентируется на широкий контекст европейской культуры стран-членов союза, предоставляет партнерам большие возможности отбора документов разнообразного содержания с акцентом на европейское происхождение. Ресурс Европеаны распределяется и сохраняется в учреждениях, которые создают ресурс. В Мировой цифровой библиотеке ресурс централизован, он законодательно отличается определенными льготами в использовании авторских прав, но требуются более четкие критерии для определения ценных документальных памятников мирового уровня.

В Украине только сейчас открываются перспективы общенационального проекта оцифровки, поэтому можно и необходимо использовать наработанный в международной практике опыт. Принятие Министерством культуры Украины Долгосрочной стратегии развития украинской культуры-стратегии реформ в 2016 г. открыло реальные возможности ускорить этот процесс.

Ключевые слова: ЮНЕСКО, культурное наследие, Европейская цифровая библиотека (Европеана), Европейская библиотека (TEL), цифровая библиотека Манускрипториум, Мировая цифровая библиотека, культурное достояние, национальная цифровая библиотека, цифровая коллекция архива, библиотеки, музея.

ANNOTATION

Rybachok O. M. International Integrated Digital Resources of the Documentary Heritage of Archives, Libraries, Museums: Stages of Creation, Development Strategies (80s of the 20th – 10th years of the XXI century). - Manuscript.

Thesis for the degree of a Candidate of Historical Sciences (Doctor of Philosophy) by specialty in the field of social communications 27.00.02 «Documentation, archival studies».– V.I. Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, 2018.

The history, strategies, preconditions and stages of the formation of international digital integrated resources of documentary heritage are revealed, in particular the European Library (TEL) (2004), Manuscriptorium (2002), World Digital Library (2006), European Digital Library (Europeana, 2008).

The great importance of UNESCO's cultural heritage and international law, the contribution to the formation and development of the information society and societies of knowledge, methodological and informational and technological foundations in the creation of integrated digital resources of documentary heritage has been established.

Considerable attention is paid to Europeana as a component of the electronic European cultural heritage space, in the context of the European Union's innovative economic and social development strategy, which envisaged the search for European cultural identity. The main features of national projects and strategies from both European countries and the United States, Canada and Australia, Israel, Japan, etc. are addressed, aimed at preserving documentary heritage and free access to all segments of the population.

Three stages of the formation of integrated digital heritage resources, determined by the tendencies of the development of society towards the formation of a global information society and knowledge societies, have been established.

In Ukraine the digital resource of documentary heritage is created fragmentarily. Adoption by the Ministry of Culture of Ukraine Long-term strategy for the development of culture in 2016 opens the opportunity to accelerate this process.

Key words: UNESCO and documental heritage, cultural heritage, digital resources of cultural heritage, European Digital Library (Europeana), The European Library, Manuscriptorium, World Digital Library, multicultural digital resources, national digital libraries, the archives, libraries and museums digital collections.